

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра _____ **філософії** _____
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Вченої ради інституту/факультету

_____

_____

Кипенський А.В.

(підпис)

«___» _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ третій (доктор філософії) _____

галузь знань _____ 03 – Гуманітарні науки _____

спеціальність _____ 033 – Філософія _____

освітньо-наукова програма _____ Філософія _____

вид дисципліни _____ професійна підготовка _____
(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання _____ денна / заочна _____
(денна / заочна)

Харків – 2022 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни

_____ **Філософія політики та права** _____

Розробники:

Професор кафедри філософії

_____ Владлена І.В.
(підпис)

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри філософії

Протокол від « » _____ 2022 року, №

Завідувач кафедри

_____ Тарароєв Я.В.
(підпис)

Завідувач аспірантури

_____ Штефан В.В.
(підпис)

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис голови Вченої ради інституту/факультету

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни:

формування у аспірантів поглиблених професійних компетенцій та теоретичних знань при вивченні усіх проявів феномену права та політики у сучасному світі.

Компетентності:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)

ЗК2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій

Результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:
Онтологічні та гносеологічні концепції у сучасній філософії	
Філософсько-антропологічний дискурс сучасності	
Теорії раціоналізму: науково-філософські та педагогічні методології	

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання аспірантів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	120/4	40	80	30		10	40			+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає 33 %:

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p style="text-align: center;">Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1.	Л	4	<p>Модуль І. Історична реконструкція політико-правового дискурсу у філософії. <i>Політико-правовий дискурс у філософії.</i> Політика та право як об'єкт філософського аналізу. Основні категорії політико-правового знання. Філософія політики, соціальна філософія, філософія науки, політична філософія, філософія права та політологія: проблема демаркації. Дискусія про джерела права. Ключові поняття та терміни: мораль, право, верховенство закону, процесуальне правосуддя, правова формальність, процесуальна раціональність, закон, соціальна справедливість, демократія та права людини. Осмислення права як особливої реальності людського буття.</p>	1-9, 27
2.	С	4	<p><i>Політико-правовий дискурс у філософії.</i> 1. Політика та право як об'єкт філософського аналізу. 2. Дискусія про джерела права. 3. Ключові поняття та терміни в політико-правовій проблематиці. 4. Осмислення права як особливої реальності людського буття. 5. Особливості праворозуміння.</p>	1-9, 27
3.	Л	2	<p><i>Історія розвитку та основні етапи становлення філософії політики та права.</i> Співвідношення права, справедливості і закону в античній філософії. Філософсько-політичні системи Аристотеля та Платона. Поняття права, моралі та політики в середньовічній філософії та філософії епохи Відродження. Політико-правові уявлення епохи Просвіти (Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо). Філософсько-правовий дискурс у Новий час. Засади лібералізму в філософських поглядах Д.Локка. Політико-правові уявлення німецьких філософів.</p>	1-9, 27
4.	Л	2	<p><i>Право, політика та ідеологія.</i> Де Трейсі: ідеологія як наука про ідеї та їх походження. Теорія ідеології Л. Альтуссера. Інституції і їх ідеологічний державний апарат. М. Амосов і його робота «Ідеологія для України». Д. Белл та його «ідеологія дії». Радикальні концепції ідеології в марксизмі. Соціальні коріння ідеології та утопії (К. Маннхайм). Школа правового реалізму про сутність ідеології (Д. Кеннеді). Політична ідеологія та потреба легітимації влади (Р. Міхельс, В. Парето). Політичні міфи та ідеологія. Механізми поширення ідеологічних настанов у масах.</p>	1, 3, 4, 5, 12

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			<p>Інтернет простір як місце розповсюдження ідеології. Право, політика та ідеологія</p>	
5.	С	2	<p>Право, політика та ідеологія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття ідеології: ключові поняття та підходи. 2. Радикальні концепції ідеології в марксизмі. 3. Соціальні коріння ідеології та утопії. 4. Сутність ідеології в правовому реалізмі. 5. Механізми поширення ідеологічних настанов у масах. 	1, 3, 4, 5, 12
6.	Л	4	<p>Модуль II. Сучасні правові концепції</p> <p>Політико-правова думка у комунікативній філософії.</p> <p>Концепція комунікативної філософії (М. Хоркхаймер, О. Апель, Ю. Хабермас). Трансцендентальна прагматика, «онтична редукція» Первинність діалогу (интерсуб'єктивної комунікації) над індивідуальною свідомістю (К. Апель). Теорія дискурсу деліберативної демократії. Моральний дискурс і нормативно-політичний дискурс: проблема взаємовідносин між правом і мораллю. Кантівська традиція. Артикуляція прагматики та етика дискурсу Габермаса. Технічна, економічна та соціальна раціоналізація праці ідеї щодо демократії та громадського суспільства. Поняття політичної участі. Комунікативна дія та дискурсивний консенсус. Полеміка Габермаса з «історичним ревізіонізмом» консервативних німецьких істориків. Визначення, захист і узгодження індивідуальних свобод в їх різних інституційних і організаційних контекстах. Права, які визначають індивідуальну свободу. Система прав, яка артикулює нормативну базу для конституційних демократій.</p>	1, 3, 4, 24
7.	С	2	<p>Політико-правова думка у комунікативній філософії.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Концепція комунікативної філософії. 2. Моральний дискурс і нормативно-політичний дискурс. 3. Етика дискурсу Габермаса. 4. Полеміка Габермаса з «історичним ревізіонізмом». 5. Проблема прав та свободи людини. 	1, 2, 4, 24
8.	Л	4	<p>Критика марксизму та проблема справедливості.</p> <p>Критика соціалізму та марксизму в роботах Ф. Хаєка та К. Поппера. Номократія та лібералізм Хайєка. Соціальна справедливість та групи впливу. Продовження ідей Хайєка у німецькій школі ордолібералізму. Справедливість як неупередженість, політика як підприємництво без обмежень. Кінець державних принципів справедливого розподілу. Філософсько-правові погляди К.Поппера. Критика тоталітаризму, моделі відкритого та закритого суспільства.</p>	3, 5, 15

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах).</p> <p>Назви змістових модулів.</p> <p>Найменування тем та питань кожного заняття.</p> <p>Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			Суспільний ідеал Поппера – «відкрите суспільство». Влада розуму, справедливість, воля, рівність і запобігання міжнародних злочинів.	
9.	С	2	<p>Критика марксизму та проблема справедливості.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Правові ідеї Хайєка. 2. Ордолібералізм: проблема соціальної справедливості. 3. Філософсько-правові погляди К.Поппера 4. Критика тоталітаризму, моделі відкритого та закритого суспільства. 5. Теорія справедливості Д. Ролза. Правовий позитивізм. 	2, 4, 5, 15
10.	Л	4	<p>Правовий позитивізм.</p> <p>Правовий позитивізм. Дискусія Л. Фуллера з Гербертом Л.А. Хартом: суперечка між позитивізмом і природним правом оригінальної правової концепції «процедурного природного права». Практична орієнтованість концепції права, розробленої Л. Фуллером. Методологічні передумови і ціннісні переваги, що лежать в основі концепції права. Основні складові змісту правової концепції Л. Фуллера. Концепція права Л. Фуллера і вплив пануючої в США філософії прагматизму (Ч. Пірс, Д. Дьюї, У. Джеймс). Зв'язок з ідеями О. Холмса, правового реалізму (К. Ллевеллін, Д. Френк) і соціологічної юриспруденції (Р. Паунд). Ключове поняття концепції права Л. Фуллера – «внутрішня моральність» права.</p>	2, 7, 21
11.	Л	4	<p>Ліво-ліберальні теорії справедливості (Д. Роулз, Р. Дворкін)</p> <p>Ліберально-державницька концепція внутрішнього і міжнародного права. Кризис аналітичної етики та утилітаризму. Цінності свободи та вибір. Д.Роулз і його концепція справедливого соціального устрою. Справедливість як чесність. Засади сучасної нормативної політичної філософії. Право як цілісність. Нормативність та концептуальність права. Критика позитивістських ідей Г. Харда Р. Дворкіним. Деонтологічне обґрунтування права. Критика Дворкіним ролзівської абсолютизації значення "вихідної позиції" в обґрунтуванні прав і свобод людини.</p>	2, 9, 19
12.	Л	4	<p>Загальна характеристика сучасної концепції природного права.</p> <p>Джерела праворозуміння в сучасних природно-правових концепціях: онтологія, гносеологія та етіка. Теологічний напрямок (Й. Месснер). Феноменологічний напрямок (А. Троллер). Неокантіанський напрямок (Р. Штаммлер). Екзистенціальний напрямок (М. Мюллер). Герменевтична</p>	4, 5, 21

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p>Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
			проблематика права та її два аспекта: герменевтична онтологія як обґрунтування праворозуміння і герменевтична методологія пошуку в конкретній ситуації «історичного природного права» (П.П. Гайденко).	
13.	Л	2	<p>Філософія політики та права в сучасних реаліях. Криза правопорядку та корупція в Україні: шляхи подолання. Загострення міжнародної напруженості і зростання загрози війни – вирішення проблем у моральній та правовій площині. Пізнання і політична практика. Принципи політичної рефлексії. Буття влади. Міжкультурні, міжнаціональні відносини. Роль засобів масової інформації, їх вплив на політико-правові процеси в державі. Геополітичний вимір. Геополітика: філософський вимір «колективної поведінки» і «масового суспільства» (Г. Лебон, Е. Фрей, У. Корнхаузер, С.М. Ліпсет, Г. Блумер).</p>	3, 6, 27
Разом		60		

Примітки

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізняться від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються аспірантом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	20
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	20
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	20
4	Виконання індивідуального завдання:	40
	Разом	100

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Реферат

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
1.	Дискусія про джерела права.	8-9 тижні
2.	Верховенство закону: філософський вимір.	
3.	Справедливість як філософська проблема.	
4.	Право як особлива реальність людського буття.	
5.	Онтологія права.	
6.	Поняття права, моралі та політики в історії філософії.	
7.	Теорії ідеології.	
8.	Політичні міфи та ідеологія.	
9.	Інтернет простір як місце розповсюдження ідеології.	
10.	Концепція комунікативної філософії.	
11.	Моральний дискурс і нормативно-політичний дискурс.	
12.	Комунікативна дія та дискурсивний консенсус.	
13.	Комунікативна концепція Ю. Хабермаса.	
14.	Критика соціалізму та марксизму в роботах Ф. Хайєка та К. Поппера.	
15.	Номократія та лібералізм Хайєка.	
16.	Критика тоталітаризму. Моделі відкритого та закритого суспільства.	
17.	Правовий позитивізм.	
18.	Д. Роулз і його концепція справедливого соціального устрою.	
19.	Деонтологічне обґрунтування права.	
20.	Джерела праворозуміння в сучасних природно-правових концепціях.	
21.	Криза правопорядку та корупція в Україні: шляхи подолання.	
22.	Загострення міжнародної напруженості і зростання загрози війни .-- вирішення проблем у моральній та правовій площині.	
23.	Пізнання і політична практика.	
24.	Буття влади.	
25.	Геополітика: філософський вимір.	

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція – інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Метод лекції передбачає ознайомлення аспірантів з її планом, що допомагає стежити за послідовністю викладу матеріалу. Важливо навчити аспірантів конспектувати зміст лекції, виділяючи в ній головне. Це розвиває пам'ять, сприйняття, волю, вміння слухати, увагу, культуру мови.

При проведенні лекційних занять *методи готових знань* (коли аспіранти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) поєднуються з *дослідницьким методом* (який передбачає активну самостійну роботу аспірантів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків).

На початковому етапі вивчення нової інформації на лекціях переважає *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод, при якому викладач організує сприймання та усвідомлення аспірантами інформації, а учні здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її.

На певному етапі, коли викладач відчуває готовність аспірантів до інших методів навчально-пізнавальної діяльності, використовуються більш прогресивні методи:

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого аспіранти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, аспіранти стежать за ходом творчого пошуку (аспірантам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють аспіранти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності аспірантів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед аспірантами проблему, і аспіранти вирішують її самостійно, висувачи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації.

У викладанні лекційного матеріалу переважає *пояснювальний метод*, при якому викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння аспірантами.

При наявності наочного матеріалу за темою лекції (відеофільми, презентації, зразки виробів, лабораторні дослідницькі установки) використовується *інструктивно-практичний метод* викладання, при якому викладач інструктує учнів не тільки словесними, але й наочними або практичними способами, як виконувати певні практичні дії.

На відміну від лекційних занять, виконання індивідуального завдання потребує від аспіранта дещо інших навичок, тому для нього використовується *спонукальний метод навчання*, коли викладач ставить перед аспірантами проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність. Аспіранти при цьому, у свою чергу, самостійно здобувають і засвоюють нові знання в основному без допомоги викладача.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль реалізується у формі опитування, проведення контрольної роботи, виконання індивідуального завдання.

Контроль складової робочої програми, яка освоюється під час самостійної роботи аспіранта, проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, виступу на заняттях;

- з індивідуальних завдань – шляхом оцінювання реферату та виступу на аспірантській конференції за обраною темою.

Семестровий контроль проводиться у формі іспиту (з оцінкою за 100-бальною шкалою) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою та у терміни, встановлені навчальним планом та графіком навчального процесу.

Семестровий контроль проводиться в усній формі за контрольними завданнями або шляхом тестування з використанням технічних засобів.

Результати поточного контролю (поточна успішність) можуть враховуватись як допоміжна інформація для виставлення підсумкової оцінки.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання поточної успішності аспіранта

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Т. 1,2	Т. 3	Т. 4,5	Т. 6,7	Т. 8,9	Т. 10	Т. 11	Т. 12	Т. 13	Індив. завдання	
12	6	12	12	12	6	6	6	8	20	100

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 ... 100	A	відмінно
82 ... 89	B	добре
74 ... 81	C	
64 ... 73	D	задовільно
60 ... 63	E	
35 ... 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 ... 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

- 1) навчальна програма,
- 2) робоча навчальна програма
- 3) плани семінарських занять
- 4) екзаменаційні питання
- 5) бібліотечний фонд університету і кафедри
- 6) електронні версії навчальної і наукової літератури

Складові навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни розташовані на сайті:

<http://web.kpi.kharkov.ua/philosophy/materiali-dlya-pidgotovki-aspirantiv-usih-spetsialnostej-z-kursu-svitoglyadni-ta-sotsiokulturni-osnovi-naukovo-tehnichnoyi-diyalnosti/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література	
1.	Циппеліус Р. Філософія права: Пер. з нім. – К.: Тандем, 2000. – 300 с.
2.	Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підруч. – К.: Ін Юр, 2003. – 472 с.
3.	Гарник О.В. Вступ до філософії права: навч. посіб. – Д.: ДДУ, 1999. – 100 с.
4.	Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: Підруч. – К.: Лібра, 1999. – 487 с.
5.	Кузнецов В. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посіб. – К.: “Стілос”; “Фоліант”, 2003. – 382 с.
6.	Філософія права: навч. посіб. / За ред. М.В. Костицького, Б.М. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 330 с.
7.	Філософія права: навч. посіб. / За ред. О.Г. Данільяна. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 272 с.
8.	Цалін С.Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. – Х.: Основа, 1998. – 329 с.
9.	Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – 223 с.
Допоміжна література	
10.	Bartholomew, Amy (ed.), 2007, <i>Empire's Law: The American Imperial Project and the ‘War to Remake the World’</i> , London: Pluto Press.
11.	Fisher, W.W. et al., 1933, <i>American Legal Realism</i> , New York: Oxford University Press.
12.	Halpin, Andrew, 2006, ‘Ideology and Law,’ <i>Journal of Political Ideologies</i> , 11: 153–168.
13.	Hirst, Paul, 1975, <i>On Law and Ideology</i> . London: MacMillan.
14.	Kennedy, D., 1976, ‘Form and Substance in Private Law Adjudication,’ <i>Harvard Law Review</i> , 89 (8): 1685–1778
15.	Mannheim, K., 1936, <i>Ideology and Utopia</i> , New York: Harcourt, Brace and World.
16.	Marx, K. and Engels, F., 1976, <i>The German Ideology</i> , (Collected Works, Volume 6), London: Lawrence and Wishart.
17.	Sypnowich, Christine, 1990, <i>The Concept of Socialist Law</i> , Oxford: Clarendon.
18.	Aristotle, <i>The Politics</i> (c. 350 BC), Stephen Everson (trans.), Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
19.	Dworkin, R., 1977, <i>Taking Rights Seriously</i> , Cambridge: Harvard University Press.
20.	Epstein, R.A., 2011, <i>Property Rights and the Rule of Law: Classical Liberalism Confronts the Modern Administrative State</i> , Cambridge: Harvard University Press.
21.	Fuller, L., 1958, “Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Hart”, <i>Harvard Law Review</i> , 71(4): 630–72. doi:10.2307/1338226
22.	Marmor, A., 2004, “The Rule of Law and Its Limits”, <i>Law and Philosophy</i> , 23: 1–43.

23.	Tamanaha, B., 2004, On the Rule of Law: History, Politics, Theory, Cambridge: Cambridge University Press.
24.	Tully, J., 1980, A Discourse on Property: John Locke and his Adversaries, Cambridge: Cambridge University Press.
25.	Waldron, J., 1999, The Dignity of Legislation, Cambridge: Cambridge University Press.
26.	Winston, K., 2005, "The Internal Morality of Chinese Legalism", Singapore Journal of Legal Studies, 2005(Dec): 313–47. [Winston 2005 available online]
27.	World Justice Project, 2011, Rule of Law Index, (2011 edition), available online, see also Other Internet Resources below.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

<https://www.iep.utm.edu/law-phil/> Philosophy of Law

<https://dp.la/search?q=Law%20%2d%2d%20Philosophy> Law – Philosophy // Digital Public Library of America (Millions of free online cultural resources from American institutions).

<https://www.europeana.eu/portal/ru/search?q=Law+Philosophy> Europeana Portal (Millions of free online cultural resources from European institutions)

<http://nlu.org.ua> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

<http://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr> Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича

<http://lib.npu.edu.ua> Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

<http://www.library.ukma.edu.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»

<http://lounb.org.ua> Львівська обласна універсальна наукова бібліотека

<http://odnb.odessa.ua> Одеська національна наукова бібліотека

<https://www.libr.dp.ua> Дніпровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/> Електронна бібліотека філософії

<https://pidruchniki.com/filosofiya/> Філософська навчальна література online